2.

PÓSTA BÉLA

AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYLET JUBILEUMI PLAKETTJE

Azok közül az alkotások közül, melyeket az Erdélyi Múzeum-Egylet 50 éves fennállásának emlékére létesíteni kívánt, egyelőre csak az emlék-plaquette készült el. Mindenesetre méltó kezdet, amely után nemsokára megfelelő folytatás következik a készülő emlékalbumban és gróf Mikó Imre levelezéseiben.

Erdély kimeríthetetlen termékenységről tanúskodik az a körülmény, hogy a művészi kezdet, mely a plaquette-et megalkotta, Erdély szülöttei között találhatta fel az Egylet, mert a plaquette tervezője, ifj. Vastagh György szobrászművész, kolozsvári születésű. Egyike azoknak, akiket e hazarész adott hazánk fővárosának, hogy tehetségével és tudásával emelje azt a fényt és ragyogást, amellyel mindannyiunknak szíve a magyarok fővárosát elárasztani kívánja.

Az Egylet jól tudván azt, hogy igazán művészi alkotás csak az lehet, ami a művészi lelkesülés pillanatában fogamzik; az, amiért a művész maga lelkesedni tud, – tökéletesen a művészre bízta a megalkotandó plaquette elülső és hátulsó lapján alkalmazandó domborművek tárgyának megválasztását. Óvakodott attól, hogy nagyon is elbeszélő természetű utasításokkal megkösse a művész képzeletének szabad szárnyalását; mindössze arra szorítkozott, hogy egy választmányi ülésében és egy-két magánbeszélgetésben nagy vonásokban kifejtette az Egylet alapításának okát, működésének irányát; megismertette az Egylet alapításában és munkájában érdemesült férfiakat, és aztán csak azt kérte, hogy Egyesületünknek azt nyújtsa a művész, ami az ő lelkét legjobban megkapta, és amihez a formát az ő művészi lelkesedése teremtetten meg.

Az Egyletnek nem volt oka megbánni ezt az álláspontját, mert valóban szépet, nemeset, művészt és megfelelőt kapott a művésztől.

A plaquette elülső oldala az alapítás eszméjét kevés eszközzel és mégis emelkedett formában fejezi ki. Az előtérben Genius áll, a haza Geniusa. Baljában a győzelmet emeli, a jövő győzedelmét, amely felé a nemzetnek törekednie kell. A Genius a jövőnek ezt a győzedelmét – mint előrevetett képét az eljövendőnek – mutatja már, hiszen lábaival az elnyomónak utálatos testén tipor, de egyúttal megmutatja az utat is, amelyen járnunk kell, hogy a győzelemhez jussunk, dacára annak, hogy a fizikai harc fegyvereit két hatalom túlereje kicsavarta kezünkből. Az Erdélyi Múzeum felé mutat, amely előtt az oltár lángja ég. In hoc signo vinces!

A kultúra fegyvereivel kellett csakugyan egyesíteni Erdély népét a múzeumi eszme jegyében, hogy újra éljen az, ami halottnak látszott. Valóban egész gondolat, mely egyesíti a múltat és a jelent, és bepillantást enged a jövőbe is. A mélyből indul, a síkra jut, hogy a végén a magasság régióiba emelkedjék. Ha van mouvement az eszmei tartalomban, úgy ebben az eszmében megvan az.

Amilyen kerek, szinte önmagába visszatérő maga a gondolat, amilyen világos annak fogalmazása a művész lelkében, éppen olyan tiszta a művészi forma is, amelyben azt megtestesíti. Geniusa komoly és öntudatos. Mozdulatai egyszerűek és világosak. A szörny, amelyet eltipor, csak eszmeileg gyökerezik régi hagyományokban, megalkotásában azonban a modern idők ereje és felfogása érvényesül. A magyar nép lelkében élő sárkánynak új típusát adja a művész. Ebben a sárkányban sokkal több van a táltos lóból, mint a hüllőből. Kiválóan sikerült az a vonal, amely az oszlopos architektúrához támaszkodó Genius és a letiport szörnyeteg közt a genius drapériájának segítségével az egybefüggést megteremti, és ezáltal mintegy átkarolja a háttérben levő múltat, a múzeum épületét. Ebben a megtestesítésben a vonalak végtelenül gyöngéd ritmusa által, mely ölelni látszik a mindnyájunk szívének legkedvesebbet, ünneplésünknek tárgyát, a múzeumot, valóban a legbelsőbben ölelkezik a gondolat és a kivitel.

A háti lapon az Egylet két megteremtőjének, Mikó Imre grófnak és Kemény József grófnak egymás fölé helyezett arcképét nyújtja a művész két babérág között, melyeket szélesen köt át, hogy azokon a fölírásokat elhelyezze, és amelyeket album fölé helyez, hogy ez utóbbi fölött az Egylet 50 éves fönállására vonatkozó egyszerű fölírásnak méltó helyet nyújtson.

Ha az előlap megalkotásánál, ahol drámaiságra kellett törekednie, kelő mérsékletet tanúsított, az egészen érthető, hiszen ott hiba lett volna a túlságos bőbeszédűség, de hogy a hátsó lapon, ahol epikussá válhatott, mérsékletét szintén meg tudta őrizni, az csak az ő nagy fegyelmezettségének bizonyítéka. De még nagyobb érdeme, hogy ezt a mérsékletet úgy valósította meg, hogy a túlságos ridegséget el tudta kerülni.

A két arckép sima mezőn a ballada rövidségével hatott volna. Nem kárhoztathattuk volna érte, de mégis jobban esik lelkünknek, hogy a román melegségéből is hozzáadta azt a tömött két ágat, amelyet a magyar lélek keleti egyéniségét jellemző széles buja szalaggal köt át. Mintha 50 levele volna annak a két ágaknak, hogy a részletezésével jelezze az eseményt. Talán nincs úgy, de mi úgy érezzük, és hogy bennünk ezt az érzést kelti, az is az ő érdeme.

Nem ma született a magyar lélek kifejezése szobrászatunkban. Hála istennek, újabb művészeinknél jó rég érezzük már azt. Sokan tagadják ugyan, mert hiszen az úgy előkelő, de azért mégiscsak megvan, s aki nem hiszi, annak sok egyében kívül ifj. Vastagh Györgynek ezt a két portrait-ját mutathatjuk meg. Így két magyar mágnás, tehát nem a népből való magyarnak az arca. Nem is egy arc; hiszen még a bajuszukat sem egyformán hordják, és mégis csodálatos egység a két arcon, a régi jó táblabírák jellegzetes arctípusa. Aki ezt a két arcot megteremtette, annak a mi földünkön kellett születnie. Itt kellett felnővekednie, abban az eszmévilágban, amelyből Jósikának és Jókainak regényei születtek. Ezek az arcok csak olyan szemekben tükröződhetnek vissza így, amelyiknek háta mögött magyar lélek teremti a képzeteket.

Mindezekén túl a plaquette technikája egészen modern; érvényesül rajta mindaz, ami jót és használhatót a mi századunk alkotott a plaquetteezés terén, és így valóban megtehetik lelkünk a meglepéssel, hogy az adott viszonyok között a lehető legjobbnak megteremtése sikerült.

Teljesítse a plaquette hivatását időtlen időig, és sorakozzanak hozzá majdan 50 évről 50 évre olyan újabb darabok, amelyekből se a magyar lélek, se a művészi ihlet, se a mindenkori kor szelleme ne hiányozzék.

p.-a.